

KIUSAAMISEN LAPSENKASVOT

Kertovatko lapset päiväkotikiusaamisesta?

Liisa Ruoko

Riikka Laine

Opinnäytetyö
Toukokuu 2012
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagogiikan
suuntautumisvaihtoehto

TAMPEREEN AMMATTIKORKEAKOULU

Tampere University of Applied Sciences

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagogiikka

RUOKO, LIISA & LAINE, RIIKKA:
Kiusaamisen lapsenkasvot
Kertovatko lapset päiväkotikiusaamisesta?

Opinnäytetyö 49 sivua, josta liitteitä 10 sivua
Toukokuu 2012

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuoda erityisesti päiväkodeissa esiintyvä kiusaaminen näkyväksi. Opinnäytetyötä varten on tehty yhteistyötä kahden tamperelaisen päiväkodin kanssa ryhmasaduttamalla lapsia sekä pyytämällä heitä vielä erikseen piirtämään kuvan sadun pohjalta. Tarkoituksena oli selvittää, esiintyykö lasten kertomassa sadussa tai heidän tekemässään kuvituksessa kiusaamista sen missään tunnetussa muodossa.

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen. Tutkimukseen osallistui yhteensä viisi päiväkotiryhmää, joissa oli 31 iältään 4–7-vuotiasta lasta. Aineisto kerättiin marras-joulukuussa 2011.

Aineistosta nousi kiusaamista vahvemmin esiin positiivisena tekijänä lasten välinen suvaitsevaisuus ja ystävällisyys uusia lapsia kohtaan sekä kavereiden merkitys. Negatiivisena tekijänä nousi esiin lasten kokema yksinäisyys ja eristäytyminen vertaisryhmästä. Yleinen konsensus kaikissa haastattelemissamme ryhmissä oli, että ketään ei saa kiusata ja että uusikin lapsi saa kavereita aina päiväkodissa.

Koska yhteistyötä on tehty vain kahden päiväkodin kanssa, tuloksia ei voida yleistää koskemaan koko päiväkotimaailmaa, mutta tulokset tukevat muita aiheesta tehtyjä tutkimuksia voimakkaasti.

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree programme in Social Services
Social pedagogy

RUOKO, LIISA & LAINE, RIIKKA:
It's just rough play
Do children talk about kindergarten bullying?

Bachelor's thesis 49 pages, appendices 10 pages
May 2012

The object of this thesis was to give visibility especially to the subject of bullying in kindergartens. The thesis has been done in co-operation with two kindergartens in the Tampere area using a storytelling-workshop for children as the research method, in which they were asked to draw a picture on the basis of their story. The purpose was to find out if any common signs of bullying were visible in the stories or drawings produced in the workshop.

The study is purely qualitative. Our research comprised of five kindergarten groups, in which there were 31 children aged 4–7 years. Our material was gathered in November to December of 2011.

Tolerance between children, friendliness towards new children and the meaning of friends rose out stronger than bullying as a positive factor from our material. Negative aspects observed in the research were children feeling lonely and being isolated from their peer group. A general consensus among all the groups interviewed was that no one should be bullied and that even new children always get friends at daycare.

Because co-operation was done with only two kindergartens the results cannot be generalized to all daycares, but this thesis can be seen as supportive of existing research on the subject.

Key words: kindergarten, bullying, friends, storytelling-workshop, drawing

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSTEHTÄVÄ, TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TOTEUTUS.....	7
	2.1 Tutkimuskysymykset.....	8
	2.2 Analyysi.....	8
3	SADUTUS JA KUVITUS LAPSILÄHTÖISINÄ MENETELMINÄ.....	11
	3.1 Sadutus tutkimuksen luovana lähtökohtana.....	11
	3.2 Kuvitus.....	12
4	KIUSAAMINEN PÄIVÄHOIDOSSA	14
	4.1 Kiusaaminen	15
	4.2 Sosiaalinen kehitys	18
	4.3 Vertaissuhteet sosiaalisen kehityksen näkökulmasta.....	19
	4.4 Aikuinen ja valvonta.....	22
5	MITÄ LAPSET KERTO VAT KIUSAAMISESTA	24
	5.1 Yksinäisyys.....	24
	5.2 Kaverit ja leikkiminen	26
	5.3 Kiusaaminen	32
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	34
7	LOPUKSI	35
	LÄHTEET.....	38
	LIITTEET	40
	Liite 1. Sadutuksen alustus.....	40
	Liite 2. Kirje vanhemmille	43
	Liite 3. Tutkimuslupahakemus Tampereen kaupungin hyvinvointipalveluilta	44

1 JOHDANTO

Koulukiusaaminen on kehittynyt huomattavaksi ongelmaksi länsimaisessa nyky-yhteiskunnassa viimevuosikymmenten aikana. Suomessakin keskustellaan kiihkeään sävyyn koulujen turvattomuudesta, niissä tapahtuvista väkivaltaisista yhteenotoista ja radikaalien turvatoimien asettamisesta peruskouluihin. Kuluvan vuoden aikana on uutisoitu suurin otsikoin yksittäisten koulukiusaamistapausten vakavista ja järkyttävistä seurauksista; meille on kerrottu Elisasta, joka 15-vuotiaana riisti oman henkensä koulukiusaamisen aiheuttaman masennuksen seurauksena (Perus- ja erityisopetuksen tietopankki), sekä 16-vuotiaasta pojasta, joka kosti pitkäaikaiselle kiusaajalleen puukottamalla tätä koulussa (YLE-uutiset). Nämä ajoittain julkisuuteen tulevat ääritapaukset herättävät aina kiivasta keskustelua niin yleisönosastoilla kuin Internetin keskustelupalstoillakin, kuitenkin riittävän tehokkaita ratkaisuja ei ongelmiin tunnu löytyvän.

Kiusaaminen on lasten ja nuorten tasapainoisen kehityksen näkökulmasta nyky-yhteiskunnan tärkeimpiä ongelmia. Tilanteen ratkaisuun on panostettu runsaasti yhteiskunnan voimavaroja niin henkisesti kuin rahallisestikin. Kuitenkin yllättävän vähän on kiinnitetty huomiota kiusaamiseen joka tapahtuu lasten opintien ensiaskelilla, päiväkodissa, ja aihe on saanut huomiota vasta viimeaikoina. Päiväkoti on lapsille ensimmäinen tilaisuus oppia sosiaalisia normistoja sekä käyttäytymismalleja, ja kokea itsensä sosiaalisina toimijoina perhepiirin ulkopuolella. Oppimiskokemuksena lapsen sosiaalisen kehityksen kannalta tämä aika elämässä on tärkeä, ja tämän kauden tapahtumilla ja kokemuksilla nähdään olevan pitkälle kantavia seurauksia niiden luodessa pohjaa lapsen sosiokognitiiviselle ja psykologiselle, sekä minäkuvan kehitykselle. Ongelmana päiväkotikiusaaminen on tärkeä, sillä päivähoidossa useimmat lapset ovat ensimmäistä kertaa tasavertaisina toimijoina vertaisryhmässä ja negatiiviset kokemukset päivähoidon sosiaalisessa ympäristössä seuraavat ilman aikuisen puuttumista ja ohjausta pitkälle näiden elämässä.

Opinnäytetyömme aiheeksi valitsimme päiväkotikiusaamisen, sillä meitä motivoi yhteinen kiinnostuksemme päiväkotimaailmaa ja sen toimintaa kohtaan. Olemme myös törmänneet ilmiöön sekä kentällä työharjoitteluiden ja työelämän kautta, että mediassa. Olemme vakuuttuneet että kyseessä on tärkeä aihe, johon tulisi kiinnittää enemmän huomiota sekä voimavaroja, jotta pienten lasten keskinäiseen kiusaamiseen voitaisiin

puuttua ajoissa. Olemassa olevat tutkimukset aiheesta tukevat näkemystämme ja haluammekin opinnäytetyöllämme tukea ongelman tekemistä näkyvämmäksi.

2 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSTEHTÄVÄ, TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TOTEUTUS

Tutkimuksemme lähtökohtana oli tutustua lasten sadullisen ja kuvallisen ilmaisun kautta kiusaamisen ilmenemiseen tutkimuksessamme yhteistyössä olleiden päiväkotien 4-7 -vuotiaiden lasten ryhmien arjessa. Tutkimuksemme kohteena oli kaksi Tamperelaista päiväkotia, joissa sadutimme ja haastattelimme kuvallisen kerronnan avulla viisi päiväkotiryhmää, joissa oli yhteensä 31 lasta.

Menetelmäksemme valitsimme luoviin lähtökohtiin nojaavan sadutus -menetelmän, sillä koemme sen olevan luontevampi lähestymistapa pienten lasten kanssa kuin suora haastattelu; ”Pienille lapsille on ominaista kommunikoida ennemminkin leikin avulla ja kertomalla tarinoita, kuin suoriin kysymyksiin vastailemalla” (Turja, L. & Laakso, M-L. 2011 s. 77). Menetelmänä sadutus antaa lapsille tilaa kertoa omista kokemuksistaan omia tietojaan ja taitojaan hyödyntäen ja siten on myös tarjoaa lapsille mielekästä toimintaa. Lisänä tutkimuksessamme käytimme kuvitusta, jonka kautta haimme lisää syvyyttä aiheen käsittelyyn sekä lapsille mahdollisuuden ajatustensa kertomiseen myös yksilöllisesti kuvallisen ilmaisun kautta.

Tutkimuksemme toteutettiin päiväkotiryhmien aamupiirin yhteydessä lasten aamuisten oppimisrutiinien, nimenhuudon ja päivän suunnitelman läpikäynnin jälkeen. Kunkin ryhmän opettaja tai lastenhoitaja esitteli meidät ryhmälle jo aamupiirin kokoontuessa, jotta lapset ehtivät tottua läsnäoloomme. Aamupiirin jälkeen kerroimme hieman itsestämme ja vierailumme tarkoituksesta, minkä jälkeen siirryimme itse sadutukseen. Pääsääntöisesti lapset ymmärsivät sadutuksen idean ja alun arastelun jälkeen lähtivät mukaan sadunkerrontaan. Sadutuksen jälkeen pyysimme lapsia vielä kuvittamaan kertomaansa satua ja kuvien valmistumisen jälkeen keskustelimme jokaisen lapsen kanssa yksitellen piirtämänsä kuvan sisällöstä ja tapahtumista.

2.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymyksiämme tässä opinnäytetyössä ovat:

- Mitä lapset kertovat kiusaamisesta?
- Miten lasten keskinäinen poissulkeminen toiminnasta näkyy kerronnallisen ja kuvallisen ilmaisun kautta?
- Miten lapsen negatiivinen asenne vaikuttaa integraatioon päiväkodin lapsiryhmässä?

Tutkimuksemme on puhtaasti laadullinen, sillä aineistomme, kuvitus sekä sadut, pohjautuvat vahvasti tulkinnallisuuteen. Koimme että kvalitatiiviset tutkimusmenetelmät ovat helpommin sovellettavissa lasten parissa, kuin selkeästi konstruoitu haastattelutilanne, jonka tutkimuksessamme saduttamamme lapset olisivat voineet kokea liian vaativana ja hermostuttavana. Tavoitteenamme oli järjestää tutkimustilanne lapsilähtöisesti niin, että sadutus ja kuvitus tapahtuisivat mahdollisimman paljon lasten normaalia päiväkotiarkea häiritsemättä.

Opinnäytetyömme valmistelun aloitimme syksyllä 2011, jolloin haimme ja saimme tutkimusluvan Tampereen kaupungin sivistyspalveluilta (kts. Liite 3). Aineistomme keruu tapahtui saman vuoden lopulla kahdessa Tamperelaisessa päiväkodissa, joista toisessa tutkimukseemme osallistui myös kaksi esikouluryhmää. Kirjallisen työn aloitimme vuoden 2012 tammikuussa ja työmme valmistui huhtikuussa 2012, jolloin opinnäytteemme myös esiteltiin.

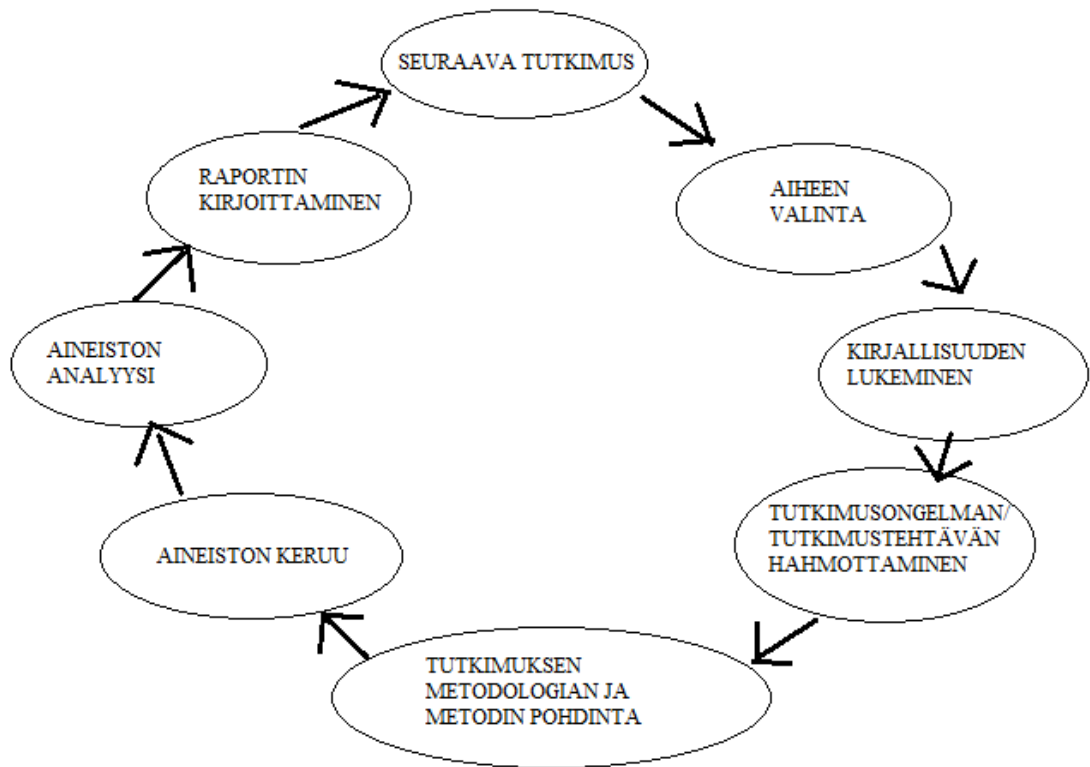
2.2 Analyysi

Alasuutarin (2011, s. 39) mukaan laadullinen analyysi voidaan jakaa kahteen eri osaan: havaintojen pelkistämiseen ja arvoituksen ratkaisemiseen. Havaintojen pelkistämisvaiheessa on valittava näkökulma sekä yhdistettävä saadut havainnot. Arvoituksen ratkaisemisvaiheessa taas tehdään merkitystulkinta tutkittavasta ilmiöstä sekä tarvittaessa asetellaan uudet tutkimuskysymykset niin, että saadut havainnot palvelevat paremmin tehtävää tutkimusta.

Kun laadullista tutkimusaineistoa käsitellään, on aineisto pyrittävä näkemään kokonaisuutena, josta on löydetään tietyt teemat. Kvalitatiivinen analyysi vaatii tilastollisesta tutkimuksesta poikkeavaa absoluuttisuutta, tarkoittaen, että kaikki tekijät on selitettävä niin, etteivät ne ole ristiriidassa tehdyn tulkinnan kanssa. Mahdolliset poikkeukset on aina otettava huomioon ja selitettävä. Ristiriitaa ei voida ohittaa poikkeamana. (Alsutari, 2011. s. 38-39).

Tuomi & Sarajärvi (2009, s. 134) kertovat, että koska kaikessa tutkimustoiminnassa pyritään välttämään virheitä, yksittäisessä tutkimuksessa on arvioitava tehdyn tutkimuksen luotettavuutta.

Tietoteoreettisessa keskustelussa erotetaan neljä eri totuusteoriaa: totuuden korrespondenssiteoria, totuuden koherenssiteoria, pragmaattinen totuusteoria ja konsensuseseen perustuva totuusteoria. Nämä kaikki neljä teoriaa toimivat eri alueilla. Korrespondenssiteorian mukaan väite voi olla totta vain, jos se vastaa todellisuutta. Koherenssiteorian mukaan väite on totta, jos se on yhtäpitävä toisten, jo todeksi todettujen väitteiden kanssa. Pragmaattinen totuusteoria liittyy tiedon käytännöllisiin seuraamuksiin. Konsensuseseen perustuvalla totuusteorialla tarkoitetaan sitä, että ihmiset luovat yhteisymmärryksessä totuuden. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 134-135)

KAAVIO 1. Laadullisen tutkimuksen tutkimusspiraali. (Tuomi & Sarajärvi, 2009. s. 151)

Tuomi ja Sarajärvi jäsentävät kvalitatiivisen tutkimuksen seuraavasti: laadullinen tutkimus lähtee liikkeelle aiheen valinnasta (katso kaavio 1.). Tämän jälkeen on perehdyttävä aihetta käsittelevään kirjallisuuteen ja aikaisempiin tutkimuksiin. Kun tutkimusongelma on hahmotettu, pitää pohtia tutkimuksen toteuttamismenetelmää, jonka jälkeen kerätään tarvittava aineisto. Aineisto analysoidaan ja kirjoitetaan raportti, jonka jälkeen voidaan siirtyä seuraavaan tutkimukseen.

3 SADUTUS JA KUVITUS LAPSILÄHTÖISINÄ MENETELMINÄ

Tutkimuksessamme käytimme luovaa sadutus-menetelmää, joka on suhteellisen uusi keino luovan ilmaisun motivoimiseen. Sadutus ei ole varsinaiseksi tutkimusmenetelmäksi tarkoitettu, mutta sadunkerrontaa ja vastaavia ilmaisullisia menetelmiä on kuitenkin käytetty laadullisessa tutkimuksessa jo aiemmin (esimerkiksi Turja, L. et Laakso, M. L. 2011 s. 77-78). Menetelmä on kehitetty Suomessa 1970–80 -lukujen taitteessa. Sadutus kehitettiin vastaamaan tarpeeseen luoda menetelmä, joka antaa lapsille ja nuorille keinon tuoda äänensä kuuluviin. Tavoitteena oli osallistaa sadutuksessa mukana olevia erilaisten projektien kehitystoimintaan. (Karlsson, L. 2001 s. 10-11).

3.1 Sadutus tutkimuksen luovana lähtökohtana

“Kerro satu, sellainen kuin itse haluat. Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi, ja voit muuttaa tai korjata sitä, mikäli haluat.”
(Karlsson, 2003 s.10).

Sadutus pitää sisällään suuren määrän mahdollisuuksia johtuen menetelmän tuoreudesta ja sen luovuuteen nojaavista lähtökohdista. Menetelmä ei ole sidottu tiettyyn tieteenalaan tai teoriaan ja on sovellettavissa sekä yksilö- että ryhmätyöskentelyyn vauvasta vaariin. Ainoa vaatimus on sekä ohjaajan että ohjattavan kyky ilmaista mielikuvitustaan suullisesti, kirjallisesti tai kuvallisesti sadutustilanteen ohjeistuksesta riippuen. Sadutustilannetta voidaan rakentaa eri keinoin antamalla eri tavoin sitovat tai hyvinkin vapaat ohjeet sadutettavalle. Esimerkiksi perussadutuksessa ohjeistus on minimaalinen, kun taas aihesadutuksessa määritellään tietyt rajat, joiden puitteissa satua lähdetään luomaan. Sadutettavalla on aina oltava oikeus omaan tarinaansa ja hänelle on annettava mahdollisuus muuttaa sitä halutessaan. (Karlsson, 2003 s.47-53).

Työssämme halusimme valita menetelmän, joka olisi tarhaikäisille lapsille mahdollisimman helposti omaksuttavissa ja tästä syystä päädyimme sadutukseen, jossa mielikuvituksen käyttö on erittäin tärkeässä asemassa. Valintamme pohjana oli ajatus siitä, että lapset osallistuvat tutkimukseen omasta kokemusmaailmastaan käsin niillä edellytyksillä, joita heillä sillä hetkellä on. Menetelmän rikkaus tutkimuksemme näkökulmasta onkin juuri sen läheinen suhde leikkiin; lapselle leikki on luonnollinen

itseilmaisun menetelmä ja on läsnä lapsen päivittäisessä elämässä jatkuvasti, joten sadutuksen mielikuvitukseen nojaavat lähtökohdat tukivat tutkimuksemme tarpeita. Sadutuksen avulla pyritään vastavuoroiseen ja kohtaavaan, osallistavaan toimintakulttuuriin yhdessä lasten kanssa. Lasten kertomusten kautta aikuiselle herää kysymyksiä ja ideoita siitä kuinka kulloinkin kyseessä olevaa toimintaa voidaan jatkaa, mitä toimintaedellytyksiä tarvitaan ja kuinka lasten ja aikuisten ajatukset liittyvät toisiinsa. Tällainen toimintakulttuuri on vastavuoroista, eli sekä aikuiset että lapset hyväksytään aktiivisina, osaavina ja luovina toimijoina. Lisäksi molemmat osapuolet tulee nähdä tiedon ja kulttuurin tuottajina. (Karlsson 2003 s.55-62).

Tarkemmin menetelmämme voi rajata aihesadutukseksi, sillä käytimme sadunkerronnan pohjana itse kirjoittamaamme alustusta (katso liite 1). Tämän katsoimme olevan tarpeellinen lähtökohta, jotta saisimme ohjattua lasten ajatukset oikeille urille, kuitenkin suoraan johdattelematta liikaa lasten kerrontaa. Näin pyrimme saamaan lapset sitomaan omat kokemuksensa kerrotun sadun sisältöön ja ilmaisemaan ilman negatiivisten seurausten pelkoa ajatuksiaan päiväkotinsa todellisesta arjesta.

3.2 Kuvitus

Opinnäytteemme tutkimuksen toteutuksessa käytimme sadutuksen tukena lasten luomaa kuvitusta. Pyysimme sadutustilanteen jälkeen lapsia piirtämään kuvan heidän kertomansa tarinan pohjalta päiväkodin ulkoiluhetken tapahtumista. Koimme kuvituksen luonnollisena tukena menetelmällemme, sillä halusimme antaa lapsille tilaisuuden ilmaista ajatuksiaan ja tunteitaan mahdollisimman laajasti. Lisäksi itsenäisesti toteutettu kuvitus antoi myös itse sadutustilannetta ja sen mahdollisesti luomaa ryhmäpainetta arasteleville lapsille tilaa ilmaista ajatuksensa aiheesta. Tässä yhteydessä kuvallinen ilmaisu toimi siis sekä tukena suulliselle kerronnalle, että tarjosi jokaiselle lapselle mahdollisuuden tuoda esiin oma tarinansa.

Koimme, että kuvallisen aineiston käyttö tutkimuksessamme on perusteltua, sillä tutkimukseemme osallistuvat lapset olivat kehitystasoltaan hyvinkin erilaisia. Erityisesti lapsilla, joilla suullisen ilmaisun taidot ovat vielä puutteelliset, toimii lapsen itse luoma kuvitus hänen kertomansa tarinan tukena. Rusasen (2009 s. 48-54) mukaan kuvataide toimintaan yhdistettynä luo lapselle mahdollisuuden eläytyä tarinan tunnelmaan ja tuoda

esille omia ajatuksiaan. Lapsi oppii 4–5 vuoden iässä käyttämään estoitta mielikuvistustaan, sekä kuvittaa tarkempia yksityiskohtia ympäristöstään. Lapsen kuvat kertovat jo paljon enemmän kuin ennen ja niistä on havaittavissa selviä asioita. Tämän ikäinen lapsi on hyvinkin tarkka yksityiskohdista ja kuvan kokonaisuudesta. Lapsi kertoo mielellään kuvassa tapahtuvista asioista yksityiskohtaisesti.

Huomasimmekin tutkimusta tehdessämme kuvituksen olevan käytännöllisesti katsoen kaikille lapsille sopiva menetelmä itelmaisuun. Lapset esittelivät teoksensa mielellään ja pääsääntöisesti kertoivat avoimesti kuvansa sisällöstä. Useimmat lapset tuntuivat nauttivan kuvitustilanteesta jopa enemmän kuin itse sadutustilanteesta. Lasten kehitystasojen erot näkyivät esimerkiksi siinä, kuinka helposti he muistivat yhdistää kuvan kerrottuun satuun sekä miten selkeästi he kertoivat oman kuvituksensa sisällöstä suullisesti.

Ruokonen ym. (2009 s. 71-75) käsittelee kuvataiteen käyttöä lasten kanssa seuraavasti: kuvataide auttaa käsittelemään lasten kanssa vaikeitakin asioita, kuten kuolemaa, eroja ja menettämistä. Kuvataiteen kautta lapsi kykenee kohtaamaan ja purkamaan vaikeat tunteensa, sillä lapselle on helpompaa pukea ajatuksensa kuviksi, kuin ilmaista ne verbalisesti. Aiheet kuvataiteen käytössä on hyvä valita lapsen omasta ympäristöstä ja niiden tulisi virittää innostus mielikuvituksellisuudellaan tai konkreettisuudellaan. Koska lapsi saa oman äänensä kuuluviin kuvallisen tuotoksen kautta, on sen tarkastelu ja läpikäynti tärkeä osa kuvataiteen prosessia. Näin lapsi saa jakaa maailmaansa muiden lasten kanssa ja oppii samalla kuuntelemaan sekä arvioimaan itseään ja muita.

4 KIUSAAMINEN PÄIVÄHOIDOSSA

Päiväkotiin tai esikouluun siirtyminen on kehityksellisesti tärkeä askel monen lapsen elämässä. Tässä vaiheessa he osallistuvat, ensimmäistä kertaa, perheen ulkopuoliseen, pysyvään sosiaaliseen ryhmään ja sen toimintaan. Tällöin lapsen sosiaaliset vaikeudet vertaistensa kanssa tulevat näkyväksi ensimmäistä kertaa. Näiden ongelmien aikainen tunnistaminen ja ehkäiseminen näin nuorella iällä ehkäisee niiden kärjistymistä tulevina vuosina. Se vähentää myös niiden negatiivisia vaikutuksia lasten sosiaaliseen ja emotionaaliseen kehitykseen samalla edistäen kouluun sopeutumista.

Suomalaisen varhaiskasvatuksen arvopohja perustuu kansallisiin säädöksiin, keskeisiin kansainvälisiin lapsen oikeuksia määritteleviin sopimuksiin ja muihin ohjaaviin asiakirjoihin. Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen arvoista keskeisin on lapsen ihmisarvo. Sen mukaan lapsella on oikeus elämään ja täysipainoiseen kehittymiseen, sekä hänen mielipiteensä on otettava huomioon. Näin ollen lapsen kokonaisvaltaista ja tasapainoista kehitystä uhkaavat tekijät, kuten kiusaaminen, tulisi saada eliminoitua jo aikaisessa vaiheessa päivähoitossakin.

Suomen perusoikeussäännöksistä ja muusta oikeussäätelystä voidaan johtaa lapsen oikeuksia konkretisoivat varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet. Näitä ovat muun muassa lapsen oikeus turvallisiin ihmissuhteisiin, oikeus turvattuun kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen sekä oikeus turvattuun ja terveelliseen ympäristöön, jossa voi leikkiä ja toimia monipuolisesti. Päivähoidon tehtävänä on lain mukaan kotikasvatuksen ja lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen. Laissa lasten päivähoitosta (19.1.1973/36, 2a §) säädetään päivähoidon tavoitteista seuraavasti:

Päivähoidon tavoitteena on tukea päivähoitossa olevien lasten koteja näiden kasvatustehtävässä ja yhdessä kotien kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä. Päivähoidon tulee omalta osaltaan tarjota lapselle jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet, lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa sekä lapsen lähtökohdat huomioon ottaen suotuista kasvu-ympäristö. Lapsen iän ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti päivähoiton tulee yleinen kulttuuriperinne huomioon ottaen edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä sekä tukea lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatusta.

Toiminnan jakautuminen päiväkodissa määräytyy suurimmaksi osaksi vapaasta leikistä ja ulkoleikistä, ruokailut kuuluvat säännöllisin väliajoin ohjelmaan ja perushoito sekä ohjaustilanteet ovat tämän kaiken lisänä. Lapsilla on runsaasti leikkiaikaa; jopa yli puolet hoitoajasta. Tämä tukee lapsen sosiaalista kehitystä antaen lapsille mahdollisuuden toimia mahdollisimman luovasti vertaisryhmän parissa. Ruokailut koostuvat pääsääntöisesti aamupalasta, lounaasta ja välipalasta riippuen lapsen hoidossa olevasta ajasta.

Perushoito käsittää pukeutumisessa ja riisumisessa sekä WC-käynneissä auttamisen. Ohjaavalla kasvatuksella tarkoitetaan toimintaa, jonka aikuinen on suunnitellut toteuttavansa päivän aikana esimerkiksi liikunta-, maalaus-, tai opetustuokiot. Toiminta toteutetaan pienryhmissä, jotta yhdellä ohjaajalla olisi hyvät mahdollisuudet riittävään yksilön huomioimiseen ja valvontaan. On huomattava, että lapsen kasvatusta tapahtuu keskellä päiväkodin arkea, niin ruokailussa kuin perushoidossakin ohjaustuokioiden lisäksi. Lapsen sosiaalisen kehityksen näkökulmasta myös vapaamuotoinen leikkiaika ja sen toiminta ovat ensiarvoisen tärkeitä, sillä juuri leikkiaikoina lapset toimivat keskenään vuorovaikutuksessa toistensa kanssa kehittäen sosiaalisia taitojaan. (Reunamo, 2007 s. 30-31)

4.1 Kiusaaminen

Kiusaaminen niin koulussa kuin päiväkodissakin on ongelma, johon puuttuminen on ensiarvoisen tärkeää. Sekä kiusatuilla, että kiusaajilla on riski jäädä negatiivisen toiminnan kierteeseen, jonka seuraukset voivat olla hyvinkin pysyvät. Kiusaamisen annettaessa jatkoa, on vaarana kiusatun ja kiusaajan roolien pysyvyys; ongelmat käytöksessä saattavat seurata pitkälle nuoruuteen ja aikuisuuteen. Kiusaaminen ja siihen liittyvät ilmiöt ovat uhka yksilön kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja siksi reagoiminen ongelmaan riittävän aikaisin on erittäin kallisarvoista.

Kiusaamisen määrittelyt ovat usein sisällöltään samansuuntaisia, kuitenkin eroten painotuksiltaan riippuen siitä, korostetaanko enemmän fyysistä ja psyykkistä vai sosiaalista vahingontuottamista. Myös eroja on siinä, kuinka huomattavaa aggressiivisuutta vaaditaan kiusaamiseksi leimattavalta käytökseltä.

Laine & Neitola määrittelevät teoksessaan Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä (2002), kiusaamisen systemaattisesti ja toistuvasti tapahtuvaksi fyysiseksi tai psykologiseksi aggressioksi puolustuskyvyttöä vastaan, kun taas toisaalla määrityksenä nähdään lievempi käytös: kiusaamista on toistuvat tilanteet, joissa lapsi altistuu ajan myötä yhden tai useamman lapsen negatiiviselle käyttäytymiselle (Tepetas et al. 2010 s. 1675-1679). Yleisenä ohjenuorana voidaan pitää vaatimusta, jonka mukaan kiusaamiseksi määriteltävän käytöksen tulee täyttää kolme kriteeriä: käytöksen tarkoituksena on aiheuttaa haittaa kohteena olevalle lapselle, toiminnan on oltava toistuvaa ja läsnä on oltava epätasapainoinen valtasuhde, joka voi seurata eroista toimijoina olevien lasten sosiaalisessa statuksessa, fyysisessä voimakkuudessa tai muulla osa-alueella, esimerkiksi sosioekonomisessa taustassa tai ulkonäössä (Vlachou, 2011 s. 335) Tiivistettynä voidaan sanoa kiusaamisen olevan vallankäyttöä eri muodoissa kiusattavana olevan kustannuksella.

Sosiaalisena vallankäyttönä kiusaaminen on usein poissulkemista; tietty lapsi suljetaan toistuvasti leikkien ja keskustelujen ulkopuolelle, hänen lähestymisyrityksiinsä, kysymyksiinsä tai läsnäoloonsa ei reagoida, tai häntä pyydetään suoraan poistumaan toimijoiden piiristä. Hienovaraisempana sosiaalinen poissulkeminen voi olla myös juorujen levittäminen tai pahan puhuminen selän takana tai muu epäsuora toiminta. Tällöin puhutaan ihmissuhdekiusaamisesta. Tavoitteena on leimata negatiivisen käytöksen kohde epätoivotuksi seuraksi ja siten vaikuttaa myös muiden lasten käytökseen uhria kohtaan.

Björqvist, Lagerspetz ja Kaukiainen (1992 s. 117-127) määrittävät ihmissuhdekiusaamisen yritykseksi tuottaa kipua tavalla, josta ei jää jälkiä tai joka vaikuttaa olleen tahaton-ta. Tyypillisimmäksi kiusaamisen lajiksi päiväkotikäisillä lapsilla voidaankin nähdä erityisesti ulossulkeminen, leikistä pois jättäminen (Kirves, L., Stoor-Grenner, M. 2010 s. 42) Kiusaaminen on aggression alaryhmä, joka kategorisoidaan tyypillisesti fyysiseksi (lyöminen, töiniminen, potkiminen), verbaaliseksi (pilkkaaminen, hännäminen, yllyttäminen, uhkailu) tai ihmissuhteiden väliseksi toiminnaksi (ryhmän ulkopuolelle jättäminen, juoruilu) (Fekkes, M. et al. 2005 s. 81–91).

Kiusaamista tutkittaessa on havaittu, että päiväkotilapset eivät välttämättä kykene tekemään eroa toistuvan kiusaamisen ja yksittäisen riitatilanteen välillä. Usein lapset saattavat kutsua kiusaamiseksi yksittäistä riitatilannetta, jossa lapset ovat reagoineet negatiivisesti tiettyyn ristiriitatilanteeseen. Lapset eivät myöskään välttämättä osaa nimetä kiu-

saajia ja kiusattuja. Useimmiten kiusaaminen mielletäänkin fyysiseksi, lyömiseksi, potkimiseksi tai tuuppimiseksi (Laine, K. & Neitola, M. 2002). Lisäksi lapset usein näkevät oman käytöksensä oikeutettuna, eivätkä miellä sitä välttämättä kiusaamiseksi, vaikka jonkun toisen vastaavaa käytöstä seuratessaan saattaisivatkin puuttua sääntöjen rikkomukseen. Reaktiot tilanteisiin ovat lapsilla vielä hyvin suoraviivaisia, eivätkä he välttämättä mieti varsin syvällisesti syy- ja seuraussuhteita käytöksessään. Lapset reagoivat suoraan toisten lasten toimintaan ja käytökseen, eivätkä näe tarkoituksia toiminnan takana. Usein lapset tarvitsevatkin aikuisen opastusta riitatilanteiden rakentavaan ratkaisuun. Siksi päiväkodin henkilökunnalta vaaditaan valppautta ja taitoa negatiivisten tilanteiden tunnistamiseen.

Useat tutkimukset osoittavat kiusaamistaipumuksen ja siihen altistavien ominaisuuksien seuraavan lapsia päivähoidosta kouluun. Esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliiton ja Folkhälsanin yhteistyössä tuottama tutkimus peräänkuuluttaa välineitä päiväkotien henkilökunnalle varhaiseen puuttumiseen; ”Kiusaamisen juuret löytyvät jo pienten lasten parista ja on tärkeää katkaista kiusaamisen kierre mahdollisimman varhain sekä ehkäistä sen syntymistä” (Kirves, L. & Stoor-Grenner M. 2010. Tiivistelmä)

Kiusaamisen tunnistamisen kyvyt tulisivat olla päiväkotiryhmän aikuisilla hyvin hallussa, jotta käytökseen kyetään puuttumaan jo riittävän varhain, ennen peruskouluun siirtymistä. Erityisesti otettaessa huomioon päiväkotiin tai esikouluun siirtymisen tapahtuvan kehityksellisesti tärkeässä vaiheessa, jolloin lapsi osallistuu usein ensimmäistä kertaa perheen ulkopuoliseen sosiaaliseen ryhmään ja sen toimintaan. Kun käytöshäiriöihin puututaan varhain, voidaan ehkäistä ongelmien kärjistymistä ja lisääntymistä. Varhainen puuttuminen voi parantaa sekä kiusaajan että kiusattavan edellytyksiä tasapainoiseen emotionaaliseen kehitykseen.

Tässä tutkimuksessa määrittelemme kiusaamisen toistuvaksi toiminnaksi, jonka tavoitteena on fyysisesti tai psyykkisesti vahingoittaa toiminnan kohdetta.

4.2 Sosiaalinen kehitys

Ikätovereiden vaikutus kehitykseen lisääntyy neljännen ikävuoden jälkeen vuorovaikutuksen painopisteen siirtyessä toisten lasten hyväksynnän ja huomion etsimiseen vanhempien vaikutuspiirin ulkopuolelle. Kuitenkin aikuisten – perheenjäsenten ja esimerkiksi päiväkodin henkilökunnan – vaikutus on edelleen tärkeä lapsen sosiaalisten suhteiden ja niissä käyttäytymisen ohjaamisessa (Nurmiranta et al. 2009). Lapsi oppii ja omaksuu käyttäytymismalleja ympäristönsä läheisten aikuisten ja lasten kautta malliopimisen kautta. Eniten lapseen vaikuttavat ihmiset, joihin hänellä on vahva tunneside (Keltinkangas-Järvinen, L. 1985. s. 153-157). Erytisesti ystävyysuhteiden kehittyessä syvemmiksi ja monipuolisemmiksi, on tarkkailtava myös lasten keskinäisiä suhteita. Läheinenkin ystävyysuuhde voi olla vaikutukseltaan negatiivinen suhteen ollessa epätasapainoinen. Vahva lapsi voi ulottaa hyvinkin vahvasti sosiaalista valtaansa kontrolloivaan käytökseen, jolloin ystävyysuuhde voi olla haitallinen heikomman lapsen kannalta, jolla ei ehkä ole mahdollisuuksia muuttaa valtasuhdetta.

Viiden ja kuuden vuoden iässä lapsen elämässä ystävien merkitys kasvaa. Perhepiirin hyväksyntä ei enää riitä tyydyttämään lapsen sosiaalisia tarpeita ja hän hakeutuu yhä vahvemmin ikätoveriensa seuraan. Sosiaalisia taitoja harjoitellaan toisen lapsen kanssa vahvassa kiintymyssuhteessa. Lapsi seuraa enenevässä määrin toisten lasten tekemisiä, tarkkailee heidän käytöstään ja oppii tulkitsemaan sitä. Lisäksi hän soveltaa omaa käytöstään soveltumaan ryhmän hyväksymään malliin. Hän on kiinnostunut muiden lasten ympäristöstä, omaisuudesta, tavoista ja perheestä. Lapsen näkökulma laajenee sulkemaan sisäänsä myös ympäröiviä ihmisiä oman perhepiirin lisäksi ja häntä kiinnostavat aidosti muiden lasten tunteet, ajatukset ja reaktiot. Lapsi vertaa itseään ja omia taitojaan muihin lapsiin, kokee ylpeyttä itsestään ja kateutta muiden lasten kykyjä ja omaisuutta kohtaan. Hän voi myös tuntea mustasukkaisuutta ystävistään ja riidat saavat henkilökohtaisempia piirteitä. Lapset kuitenkin oppivat ottamaan huomioon toisten lasten loukatut tunteet ja tuntevat syyllisyyttä ja katumusta omista rikkomuksistaan (Cacciatore, R. 2007 s. 115). Sosiaaliset suhteet saavat lisää syvyyttä ja pysyvyyttä. Tunnelataus lisääntyy lasten välisissä suhteissa. Lapsen on saatava harjoitella tunteidensa hallintaa turvallisessa ja hallitussa ympäristössä aikuisen tuella. (Cacciatore, R. 2007. s. 55)

Lasten sosiaalista pääomaa on suosio tai epäsuosio, joka rakentuu ryhmän sisällä erityisesti leikkitoverien valinnan kautta. (Lehtinen, A. 2001. s. 144). Suosio määritellään kollektiivisesti ryhmän sisäisen kanssakäymisen kautta.

4.3 Vertaissuhteet sosiaalisen kehityksen näkökulmasta

Ihminen tarvitsee sekä lapsena että aikuisena muita ihmisiä selviytyäkseen. On tärkeää, että ihminen kasvaa ymmärtämään ympäröivää yhteisöä ja sen jäseniä sopeutuen toimimaan osana sosiaalista järjestelmää. Tämä oppiminen alkaa jo varhain lapsuudessa ensin kotona, missä luodaan pohja ja valmiudet sosiaalisten suhteiden kehittymiselle perhepiirin ulkopuolella. On kallisarvoista, että lapselle kehittyy turvallinen suhde läheisiin aikuisiin sekä riittävän vahva luottamus itseen, jotta hänestä voi kehittyä taitava toimija vertaisryhmissä. Päiväkodissa lapsi pääsee ensi kertaa kosketuksiin tasa-arvoisten ja kehitykseltään samantasoisien eli vertaistensa kanssa kehittämään sosiaalisia taitoja itsenäisesti.

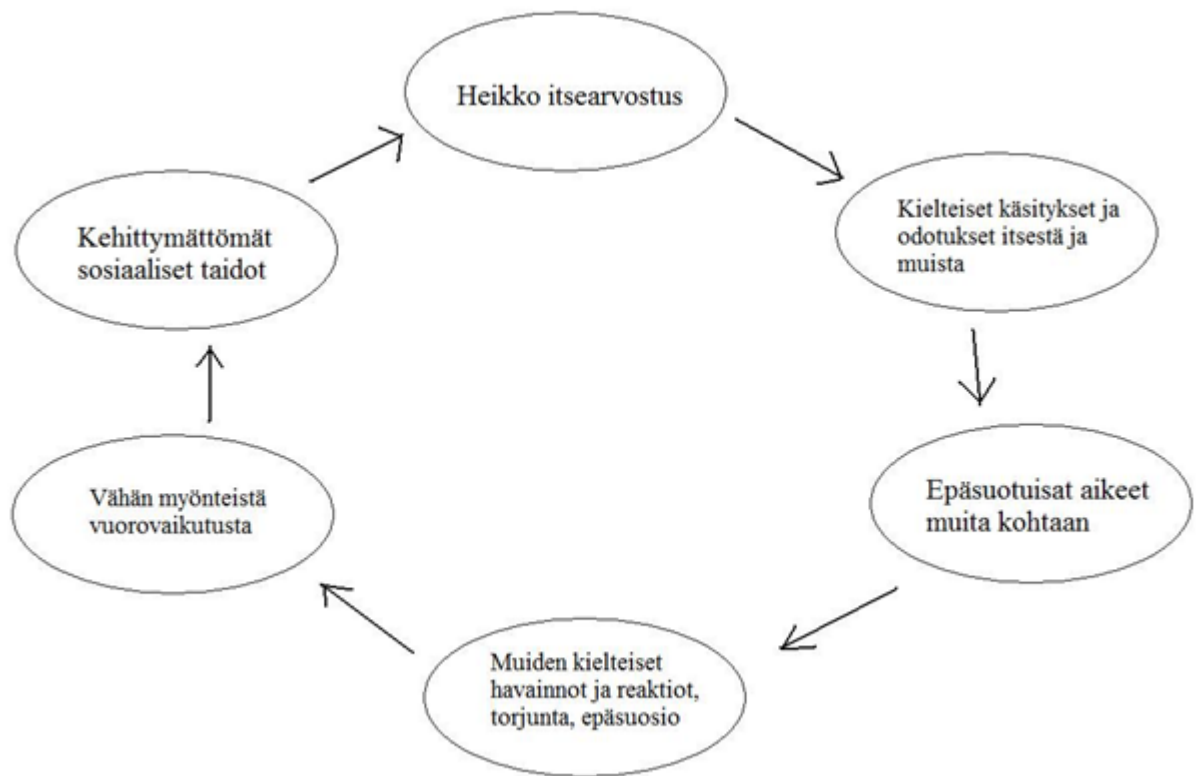
Klassiset kehitysteoriat määrittelevät tyypillisen päiväkotiiin siirtymisiän, kolme - kuusi ikävuotta, leikki-ikä kehitysvaiheeseen. Tässä vaiheessa kolmivuotiaat ja nuoremmat opettelevat vielä itsenäisyyttä ja erillisyyttä omista vanhemmista sekä kodin hoivasta. Erik H. Erikson näkee lapsen kehityksen psykososiaalisina kriiseinä, joiden rakentava läpikäynti antaa tuloksena lapselle itseluottamusta ja välineitä toimijana. Kehityskriisien epäonnistunut kokeminen aiheuttaa lapselle epävarmuutta omista taidoista, luottamuksesta läheisiin ja viivästystä psykososiaalisessa kehityksessä. Leikki-ikässä Erikson katsoo lapsen opettelevan oman toiminnan merkitystä. Lapsi kokeilee oma-aloitteisuutta, joka epäonnistuessaan saattaa johtaa syyllisyyteen ja näin vaikuttaa lapsen itsetunnon negatiiviseen kehittymiseen. (Vilkkö-Riihelä, A. 1999. s. 199)

Myös Robert J. Havighurst (Vilkkö-Riihelä, A. 1999. s. 199) korostaa lapsen omanarvontunnon kehittymistä leikki-ikässä erityisen tärkeänä. Lapselle kehittyvä näkemys omasta itsestä toimijana sekä tyttönä tai poikana. Lisäksi kehittyvä omatunto ja lapsi alkaa muodostamaan käsitystä oikeasta ja väärästä. Tärkeää on tässä vaiheessa erityisesti sosiaalisuuden kehittyminen ja lapselle ei enää riitä pelkkä vanhempien antama hyväksyntä ja arvostus, vaan hän kaipaa lisäksi positiivista kanssakäymistä

ikätoverien ja ystävien kanssa (Cacciatore, R. 2007. s. 115). Lapsi myös harjoittelee sosiaalista lukutaitoa ja pyrkii toimimaan vertaisryhmässä. Hän alkaa hahmottamaan lasten keskinäistä sosiaalista hierarkiaa sekä normijärjestelmiä. Kehityksen ollessa suotuisaa tulee lapsesta itsevarma ja taitava sosiaalinen toimija.

Vertaisryhmään katsotaan kuuluvan lapsia, jotka ovat kehitystasoltaan ja valmiuksiltaan tasa-arvoisia. Vertaisryhmän jäsenet arvottavat toisiaan muodostaen ryhmän sisäisen hierarkian ja ryhmän kautta oppivat myös näkemään itsensä suhteessa muihin lapsiin. Eli jo varhaisessa vaiheessa lapsille muodostuu käsitys sosiaalisesta hierarkiasta, suosiosta ja epäsuosiosta. Osa lapsista on pidetympiä kuin toiset, kun taas jotkut jäävät pienemmälle huomiolle. Joitakin suorastaan syrjitään ja heidät jätetään ryhmän ulkopuolelle.

Vertaisryhmä ja lapsen asema ryhmän sisällä ovat tärkeitä tekijöitä sosiaalisten taitojen kehityksessä. Lapsen aseman muotoutumiseen ryhmähierarkiassa vaikuttaa vahvasti hänen asennoitumisensa muita lapsia kohtaan sekä hänen suhteensa itseen. Lapsen negatiivinen minäkuva heikentää uskallusta hakeutua muiden ikätovereiden pariin, kun taas aggressiivinen käytös vieraannuttaa muut lapset helposti. Lapset ovat taipuvaisia sulkemaan ryhmän ulkopuolelle epäsosiaalisesti käyttäytyvät toverit. Kehittymättömät sosiaaliset taidot voivat altistaa lapsen syrjäytymisen riskille. Lapsi joka ei osaa hakea vertaistensa huomiota ryhmän hyväksymällä tavalla johtuen alhaisemmasta verbaalisesta tai sosiokognitiivisesta kehitystasosta suljetaan helposti ulos ryhmästä ja leimataan epätoivotuksi seuraksi. Lehtinen (2001 s. 25) kirjoittaa lasten keskinäisestä vuorovaikutuksesta seuraavasti: ”asema ryhmän jäsenenä ja tilanteelliset asemat vuorovaikutuksessa eivät ole olemassa olevia paikkoja, joihin lapset voivat asettua, vaan ne tuotetaan yhteisesti sosiaalisissa käytännöissä. Neuvottelemisen, vallankäyttö ja toimintaresurssit toimivat asemien rakennusaineina.”

KAAVIO 2. Negatiivisen vuorovaikutuksen kehäprosessi (Laine & Neitola, 2002. s. 148–149)

Sosiaalisilla suhteilla on selkeä yhteys lapsen psykososiaaliseen kehitykseen; vuorovaikutussuhteet luovat sen kontekstin, jossa lapset pääsevät tuomaan esille ja kehittämään sosiaalisia perustaitojaan (Laine, K. & Neitola, M. 2002. s. 13). Lasten keskinäiset erot kehitystasossa voivat vaikuttaa siihen, miten he suhtautuvat toisiinsa ja ottavat ikätovereitaan mukaan leikkiin. Kehitystasoltaan nuorempi lapsi ei välttämättä osaa hakea kaipaamaansa huomiota ikätoverien hyväksymällä tavalla ja siten voi tulla toistuvasti torjutuksi ja suljetuksi leikkien ulkopuolelle. Esimerkiksi aggressiivisin keinoin ryhmään liittymistä tavoitteleva lapsi jätetään helposti toiminnasta ulos ja leimataan häiritseväksi ja epätoivotuksi seuraksi. Torjunta voi olla pysyvää, mikäli lapsi ei tiedosta ongelmia käyttäytymisessään ja kykene mukautumaan ja sopeutumaan muiden lasten käyttäytymismalleihin. Ulospäin aggressiiviset lapset ovat usein pysyvästi torjuttuja, sillä he eivät yhtä helposti näe ongelmia käytöksessään kuin aremmat ja alhaisen itsetunnon omaavat lapset (Katso kaavio 2.) Ulkopuolisena lapsi ei opi rakentavan sosiaalisen kanssakäymisen vaativia taitoja eikä sisäistä yhteisön normirakennetta ja täten altistuu riittämättömän sosiaalisen kehityksen riskille. (Kirves, L. Et Stoor-Grenner, M. 2010. s. 22-31)

Ikätovereiden vaikutus kehitykseen lisääntyy neljännen ikävuoden jälkeen vuorovaikutuksen painopisteen siirtyessä toisten lasten hyväksynnän ja huomion etsimiseen vanhempien vaikutuspiirin ulkopuolelle. Kuitenkin aikuisten – perheenjäsenten ja esimerkiksi päiväkodin henkilökunnan – vaikutus on edelleen tärkeä lapsen sosiaalisten suhteiden ja niissä käyttäytymisen ohjaamisessa (Nurmiranta et al. 2009 s. 57-61).

4.4 Aikuinen ja valvonta

Tutkimusten mukaan kiusaamista tapahtuu enemmän vähemmän strukturoiduissa ja valvotuissa tilanteissa, kuten ulkoilun ja vapaan leikin aikana. (Kirves, L. s. 21). Näissä tilanteissa aikuiset ovat kauempana ja lapset löytävät päiväkodin pihalta tai sisätiloista syrjäisiä piiloja, joissa voivat kiertää tarhan sääntöjä. Onkin tärkeää, että aikuiset ovat tietoisia näistä piiloista ja lasten toimista siellä, jotta kiusaamistilanteisiin voidaan puuttua ajoissa. Aikuisilta vaaditaan valppautta ja lapsiryhmän riittävää tuntemusta. Tilat, joissa puitteet eivät tue yhteistyötä ja toimintaa, ovat alttiita aggressiivisen käytöksen ympäristöiksi. (Vlachou et al. 2011 s. 345-346.) ”Tyhmää tapahtuu silloin, kun aikuinen ei näe tai aikuisilla on kiire.” (Kirves, L. Stoor-Grenner, M. s. 21)

Aikuisen valvonta hillitsee aggressiivista ja negatiivista käytöstä, sillä jo pelkkä aikuisen läsnäolo muistuttaa lasta päiväkodin säännöistä. Aikuisen on kyettävä tukemaan lasten leikkiä sekä aktiivisella osallisuudella, että passiivisella tarkkailulla. Aikuisen on hallittava haastava tasapaino riittävän puuttumisen ja tarvittavan luovan vapauden sallimisen välillä. Siksi päiväkodissa työskentelevän aikuisen tulisikin olla jatkuvasti tietoinen kunkin lapsen leikistä, sekä hänen olisi kyettävä tunnistamaan hallitsemattomiksi yltyvät negatiiviset tunnetilat lapsissa, jotta hän voi puuttua haitalliseen tilanteeseen sen rakentavan ratkaisemisen saavuttamiseksi. Samalla aikuisen tulisi antaa tilaa lapsille kehittää omia negatiivisten tilanteiden ratkaisutaitojaan. Tämä vaatii aikuiselta erityisen hyvää lapsiryhmän sääntöjen ja lainalaisuuksien tuntemusta sekä selkeää käsitystä kunkin yksittäisen lapsen taidoista, ominaisuuksista ja käyttäytymismalleista. Lisäksi hänellä on oltava hyvin hallussa päiväkotiyhteisön yhteiset säännöt, jotta aikuisten toiminta ja odotukset lasten käytöksen suhteen, sekä rangaistukset ja palkinnot olisivat yhteneviä ja johdonmukaisia.

Yhtenevät käytännöt ja säännöt lasten leikissä ovatkin ensiarvoisen tärkeitä. Aikuisten tulee toimia johdonmukaisesti puututtaessa kiellettyyn toimintaan. On myös vältettävä ennako-olettamuksia, sillä syyttämällä jatkuvasti samaa lasta negatiivisista tilanteista voidaan vahvistaa lapsen kielteistä omakuvaa (katso kaavio 2, sivu 21.). On tärkeää pidättäytyä liikojen olettamusten tekemisestä ja lapsen leimaamisesta ”hankalaksi”. Lapsi saattaa alkaa toimia näiden negatiivisten odotusten mukaan ja muodostaa näistä ennako-olettamuksista osan minäkuvaansa. Lapselle on annettava tilaa korjata käytöstään ja palautteen on oltava rakentavaa.

Yksi tärkeimmistä aikuisen läsnäolon vaikutuksista on turvallisuuden tunteen luominen selkeiden rajojen muodossa. Lapset voivat hankalissa ristiriitatilanteissa turvautua aikuisen tukeen. Kuitenkin valitettavan usein aikuisen tullessa paikalle on tilanne jo ohi ja hänen on vaikea saada objektiivista käsitystä tapahtumien todellisesta laidasta ilmaisuvoimaisempien lasten esittäessä mielipiteensä tapahtumista kuuluvammin. Tällöin sosiaalisilta taidoiltaan heikommat lapset eivät saa ääntään riittävästi kuuluviin, ja seurauksena ovat heidän heikentyneet mahdollisuutensa vaikuttaa tilanteiden ratkaisuun. Lisäksi lapset usein näkevät tapahtumat varsin pintapuolisesti, eivätkä osaa tulkita toisten lasten tarkoitusperiä tai toiminnan motivaatiota, esimerkiksi erottaa tahallista toimintaa vahingosta. Edelleen negatiivisella toiminnalla voi olla myönteiset tarkoitusperät, kun lapsi vaikkapa hakee muiden lasten huomiota kielteiseksi tulkittavalla käytöksellä. Tällöin aikuisen on tärkeä tukea ja ohjata lapsen ilmaisua, jotta hänet helpommin hyväksytäisiin muiden toimijoiden piiriin. Hänen on myös opastettava muita lapsia antamaan tilaa hiljaisemman toverin itseilmaisulle.

5 MITÄ LAPSET KERTOVAT KIUSAAMISESTA

Aineistomme keräsimme siis saduttamalla lapsia valmiin satupohjan avulla (katso liite 1.), käyttäen aihe sadutusta ja lisäksi hyödyntäen lasten omaa kuvitusta heidän kertomansa sadun pohjalta. Osassa ryhmiä oli yksi tai useampi varsin ulospäin suuntautunut lapsi, joka dominoi sadunkerrontaa. Näissä ryhmissä jouduimme rohkaisemaan muitakin lapsia puhumaan. Sadutustilanteessa motivoimme lapsia ilmaisemaan ajatuksiaan kysymyksillä ryhmissä, joissa havaitsimme lapsissa arkuutta lähteä mukaan tilanteeseen. Esimerkkinä ”Mitä pihalla tapahtuu?”, ”Miten te toimisitte, jos ryhmäänne tulisi uusi lapsi?”, ”Leikkivätkö muut lapset uuden ryhmäläisen kanssa?”, ”Jatkaako uusi lapsi kiukuttelua, vai lähtekö mukaan muiden lasten leikkeihin?”. Aineistomme on siis lasten sadunkerronta, sekä heidän piirtämänsä kuvat päiväkodin pihan tapahtumista.

Kuvakertomuksissa tuli esiin monenlaisia tarinoita. Varovasti voisimme arvioida tämän vaiheen tuottaneen hedelmällisempiä tuloksia kuin suullinen sadunkerronta. Tämä tukee teorioita, jotka katsovat kuvallisen ilmaisun olevan erityisen sopiva kommunikointikeino päiväkotikäisillä lapsilla, joilla suullisen ilmaisun taidot eivät ole vielä täysin kehittyneet. Tässä vaiheessa pyysimme jokaista ryhmän lasta piirtämään oman tulkintansa mukaisen kuvan päiväkodin pihan tapahtumista.

5.1 Yksinäisyys

Suurimmassa osassa teoksia kuvattiin sadun uusi ryhmäläinen osallistumassa muiden lasten kanssa leikkeihin ja peleihin. Jotkin lapset kuitenkin kuvasivat uuden lapsen jäämään yksin edelleen kiukuttelemaan. Muutamassa tapauksessa tulokas jäi yksin, koska ei aloittanut keskustelua kenenkään kanssa ja joistakin kuvista hän oli unohtunut kokonaan (katso kuva 1).

KUVA 1. Tytöt potkii palloa. Joonas tuli kipeäksi ja meni kotiin.

Jotkin kuvallisista tarinoista tuntuivat liittyvän enemmänkin lapsen konkreettiseen todellisuuteen päiväkodissa kuin kerrottuun tarinaan. Eräs tällainen tapaus kiinnitti erityisesti huomiomme. Kuvassa on yksinäinen tyttöahmo ja kuvan piirtäjältä kysyttäessä kuvan sisällöstä, kertoi hän piirroksensa kuvaavan yksinäistä tyttöä, joka vain seisoo hiekkalaatikolla. Tytöllä ei ole kavereita, tai kaverit ovat kipeänä (katso kuva 2).

KUVA 2. Tyttö on hiekkalaatikon vieressä ja seisoo. Ei tee muuta, (koska) ei halua. Väsynyt, ei halua leikkiä muiden kanssa. Ei ole kavereita. Kaverit on kipeänä.

5.2 Kaverit ja leikkiminen

Vahvimpana osuutena saamastamme aineistosta nousi kavereiden merkitys sekä yhteiset leikit päiväkodin pihalla. Sekä sadutus-, että kuvitus –osioissa suurin osa tuotoksista käsitteli yhteistä leikkiä ja ystävällisyyttä.

Pääsääntöisesti kuvat esittelivät tyypillisiä leikkejä ja pelejä päiväkodin pihalta. Lapset pelasivat jalkapalloa, kiipeilivät kiipeilytelineessä, leikkivät piilosta tai nattia (katso kuvat 3-5). Lasten tarinat vaihtelivat siinä, oliko uusi lapsi aloitteentekijä leikkiin osallistumiselle vai tuliko liittymiskutsu päiväkodin muilta lapsilta. Odotukset aloitteenteosta sekä sadunkerronnassa, että kuvituksessa jakautuivat siten, että suurin osa lapsista edellytti aktiivisuutta uuden lapsen osalta.

KUVA 3. Joonas ja kaveri leikkivät piilosta.

KUVA 4. Joonas ja tytöt leikkivät piilosta. Tytöt pyysivät.

KUVA 5. Joonas ja kaveri päiväkodin pihalla.

Yksinäisyyden teema nousi esiin ennemminkin haastatellessamme lapsia yksitellen heidän omien kuvitustensa avulla. Kysyimme kysymyksiä, kuten ”Keitä kuvassa on?”, ”Mitä kuvan lapsi/lapset tekee/tekevät?”, ”Missä lapsen kaverit ovat?” ja niin edelleen.

”Joonas leikkii yksin hiekkalaatikolla. Joonaksella ei ole kavereita. Kukaan ei tullut juttelemaan. Joonasta ei harmita, vaikka on yksin.”

”Joonas ei puhunut kenellekään.”

”Joskus joku on yksin, vain kävelee.”

”Tyttö leikkii yksin hiekkalaatikolla. Joku on keinumassa, mutta ei leiki tytön kanssa.”

Joissakin kuvissa Joonas oli yksin ja kaverien piirtäminen kuvaan oli ”unohtunut”. Kysyttäessä lapsi saattoi kertoa muiden piirroksen hahmojen olevan piilossa, tulossa perästä tai he eivät vain mahtuneet kuvaan. On otettava huomioon, että lapset saattoivat ymmärtää tehtävänannon eri tavalla kuin olimme tarkoittaneet ja siksi kuvasivat tarinan hahmon yksin pihalle (katso kuva 7).

”Joonas yksinään päiväkodin pihalla, kaverit eivät mahtuneet kuvaan.”

”Joonas keinuu yksin. Joonaksella on paljon ystäviä.”

”Joonas leikkii yksin. Kaverit on kauempana.”

KUVA 7. Joonas menee yksin leikkimökkiin. Muut ovat piilossa.

Usein tarinan uusi lapsi oli nähtävissä toisen yksinäisen lapsen leikkiverina; joku joka ei mahtunut muiden leikkeihin liittyä uuden tulokkaan seuraan. Voidaan pohtia, oliko kuvan piirtäjä itse tuo yksinäinen lapsi, joka kaipaisi uutta ystävää päiväkodin ryhmään.

”Joonas leikkii tytön kanssa hippaa. Tyttö on Joonaksen ainoa kaveri. Tytöllä ei muita kavereita. Kaikki kaverit oli varattuja. Tyttö tuli juttelemaan Joonakselle. Olivat heti kavereita, tutustuivat leikkiessä.”

”Joonas pelaa jalkkista kaverin kanssa, kaverin nimi on Pertti. Joonas kysyi Pertiltä: Voitko tulla leikkii? Pertti: Joo! Pertillä ei ollut muita kavereita, leikkeihin ei mahtunut mukaan. Leikkivät kahdestaan.”

”Kaveri pyysi Joonasta juoksemaan kilpaa. Kaikki muut leikkivät yhdessä.”

Sadutustilanteessa lapsilla oli ryhmänä yleinen konsensus siitä, että ketään ei sovi kiusata ja että kaikki saavat kavereita päiväkodissa. Yhdessä lasten tuotoksista esiintyi aikuisen auktoriteetin vaikutus pihalla tapahtuvaan toimintaan (katso kuva 6).

KUVA 6. Ukot pelaa jalkista open kanssa. Kukaan ei tee mitään tyhmää, kun opettaja seuraa.

5.3 Kiusaaminen

Kiusaamisen esiintyminen aineistossamme rajoittui ennemminkin verbaaliseen ja ulos-sulkemiseen, kuin fyysiseen väkivaltaan. Uuden lapsen negatiivinen asenne jo heti ensivaikutelmaa luodessa, vaikutti lasten käsitykseen hänestä leikkiverina ja toimi näin esteenä muiden lasten pariin liittymiselle. Lasten aiheeseen liittyvät kommentit sadutuksen johdannon jälkeen kysymykseen ”saako Joonas kavereita päiväkodissa” seuraavassa.

”Leikkisi yksin.”

”Ei saa kavereita, koska on hiljaa. On yksin koko ajan”

”Saa yhden kaverin.”

”Leikkii littaa. (Toinen lapsi lisää:) Mutta ei voi leikkiä yksin. (Ensimmäinen lapsi:) Saa kymmenen sataa, viisi, miljoona, miljoona sataa, kaksi kaveria.”

”Jos Joonas on kiltisti, muut varmasti leikkii sen kanssa.”

”Ei halua leikkiä, koska Joonas kiukkuu.”

”Muut nauraa sille, koska se kiukkuu siellä. (Lisäkysymys: ”Mitä Joonas sanoo, kun muut nauraa?”) Joonas tulee tosi vihaiseksi.”

Aineistostamme löytyy yksi tarina, jonka tulkinta on yksiselitteinen. Kuvituksen yhteydessä haastateltu lapsi kertoo suoraan kuvan toisen lapsen olevan kiusattu. Itse kuvituksessa ei kiusaamista näy, vaan aihe tuli esiin keskustelun yhteydessä. Keskusteluja ei nauhoitettu, tässä yhteenveto kyseisen tilanteen muistiinpanoista:

Haastattelija: Mitä kuvassa tehdään?

Lapsi: Joonas juoksee kilpaa Hannen kanssa.

H: Kumpi meni kysymään toista leikkiin?

L: Joonas meni kysymään Hannea leikkimään.

H: Miksi Hanne lähti leikkimään Joonaksen kanssa?

L: Koska Hanne oli yksin kun se ei löytänyt kaveria. Hannella ei ole muita kavereita.

H: Miksei Hannella ole muita kavereita?

L: Koska muut kiusaavat.

H: Mitä Hanne tekee kun muut kiusaavat?

L: Kun ne kiusaavat, Hanne lähtee pois.

H: Miten ne muut lapset tekevät, kun kiusaavat?

L: Muut ovat ilkeitä ja sanovat rumasti.

(Lapsi alkoi vaikuttaa vaivaantuneelta ja halusi lähteä jo leikkimään ohjatun toiminnan päätteeksi)

H: Mitä Joonas ja Hanne sitten tekevät?

L: Joonas ja Hanne menevät kahdestaan pelaamaan.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kiusaamistakin vahvemmin aineistosta nousi esiin lasten välinen suvaitsevaisuus ja ystävällisyys uusia lapsia kohtaan sekä kavereiden merkitys. Kuitenkin näimme aineistossamme vahvoja viitteitä poissulkemisesta ja yksinäisyydestä tietyissä lasten kuvituksissa ja niihin liittyneissä haastatteluissa sekä sadutustilanteessa. Osa lapsista ilmaisi kuvissaan sekä suullisesti kuvasta keskustellessa vieraantumista muusta lapsiryhmästä kuvaten yksinäisyyttä pihan toimissa. Osassa yksinäisyys vaikutti olevan lapsen oma valinta, mutta jääminen paitsi vertaisryhmän vuorovaikutuksesta on haitallista lapsen sosiaalisen kehityksen kannalta syystä riippumatta. Lisäksi voimme pohtia, onko valinnan taustalla jotakin syvempää; torjutuksi tulemisen pelko, alhainen itsetunto tai tila, johon lapsi on sopeutunut hiljaisella hyväksynnällä olosuhteiden pakosta.

Jotkin lapset kuitenkin kuvasivat uuden lapsen jäämään yksin edelleen kiukuttelemaan. Tämä tukee lasten käsitystä negatiivisen asenteen pysyvyydestä. Lapset eivät ole taipuvaisia hyväksymään leikkeihinsä toveria, jonka kielteinen asennoituminen saattaa vaikuttaa leikin toimintoihin hajottavalla tavalla. Tällöin leikistä hylätty lapsi saattaa turvautua häiritsevään käytökseen huomion hakemiseksi ikätovereiltaan. Viitaten Laineen ja Neitolan negatiivisen vuorovaikutuksen kehään (katso kaavio 2, s. 21) edellämämainitun tilanteen muuttuessa normatiiviseksi lapsen elämässä, voi seurauksena olla häiritsevän ja epäsosiaalisen käytöksen pysyvyys sekä sosiaalisten taitojen oikeanlaisen kehityksen vaarantuminen.

Aineistostamme oli pääteltävissä, että huomattava osuus lapsista oli taipuvaisia odottamaan aloitetta ensikontaktiin hakeutumisesta uuden lapsen puolelta. Alle puolet tutkimuksessamme sadutetuista ja haastatelluista lapsista oli valmis itse lähestymään uutta lasta aktiivisesti. Tämä kertoo näiden alkukontaktissa passiivisten lasten luottamuksesta läheisiin tovereihinsa ja itsevarmuudesta omassa ystäväpiirissä. Heidän sosiaalinen toimijuutensa on turvattu vakaalla statuksella ystäväpiirissä ja siten heidän ei tarvitse altistua mahdollisen hylkäämisen riskille. Edelleen alle puolet lapsista oli valmis tekemään aloitteen uuden lapsen suhteen. Kuvitustilanteessa näiden lasten joukossa suurin osa niistä, jotka kuvissaan ja haastattelussa viittasivat yksinäisyyteen ja ystävyys- ja kavereisuhteiden vähäiseen määrään. Yksinäiset lapset voidaankin nähdä taipuvaisempina hakemaan uuden lapsen huomiota, sillä uuden lapsen ryhmän sosiaaliseen verkostoon tuoma muutos voi merkitä heille mahdollisuutta edetä ryhmän sisäisessä hierarkiassa ja

laajentaa sosiaalista piiriään. Lisäksi epätoivotuiksi katsotuilla lapsilla ryhmän uuden jäsenen mahdollistaa ystävyyden luomisen ilman ympäristön asettaman negatiivisen leiman painetta.

Suuri osa tarinoista oli tutkimuksemme kannalta nähtävissä neutraaleina, kuitenkin lapsen yleisen hyvinvoinnin näkökulmasta positiivisina. Nämä tarinat ja kuvat kertoivat mutkattomasta ja oikein kehittyneestä sosiaalisuudesta. Edellä mainituissa tapauksissa uusi lapsi kuvattiin ryhmän rakenteeseen ja aktiviteetteihin hyvin sopeutuvana, oman panoksensa antavana toimijana lasten leikeissä ja peleissä. Kuitenkin näissäkin kertomuksissa usein nähtiin oletuksena tämän kielteisen asennoitumisen heltiävän ja hänen kiukkunsa laantuvan.

Aineistossa aikuisen läsnäolo oli nähtävissä leikin positiivisen rakenteen säilymistä tukevana tekijänä. Aikuisen rooli onkin ensiarvoisen tärkeä sosiaalisten tilanteiden sekä lasten leikkien ohjaamisessa. Hän luo tukea ja turvaa muistuttaen aktiivisella läsnäolollaan päiväkotiyhteisön säännöistä puuttuen tarvittaessa lasten hallinnan ulkopuolelle ajautuviin tilanteisiin.

Kokonaisuudessaan aineistomme osoitti valtaosan lapsista kykenevän rakentamaan ja tervehenkiseen sosiaaliseen toimintaan kuitenkin selkeän vähemmistön osoittaessa merkkejä ongelmista toiminnassa päiväkodin lapsiryhmässä. Koemme, että tällaisten ulkopuolisuuteen viittaavien merkkien havaitseminen ja niitä luoviin tilanteisiin puuttuminen on ensiarvoisen tärkeää lapsiryhmissä. Aikuisten on pyrittävä turvaamaan kaikkien lasten turvallinen sosiaalinen kehitys ja heidän omakuvansa positiivinen rakentuminen. Tällöin luodaan edellytykset lapsen hyvälle kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja annetaan hänelle välineitä rakentaa itselleen tulevaisuutta taitavana toimijana yhteiskunnassa.

7 LOPUKSI

Tutkimuksemme tekemisen ja sen tulokset koemme ainakin me ajatuksiaherättäväksi kokemukseksi. Vaikka aineistomme oli suppea johtuen yhteistyökumppaneiden vähäisestä määrästä, on huolestuttavaa, että jo näin pienellä otannalla löysimme merkkejä kiusaamisesta. Tutkimus herätti meissä paljon kysymyksiä, joihin emme voi etsiä vastauksia opinnäytteemme puitteissa ja olisikin kiinnostavaa jossakin muussa yhteydessä jatkaa työskentelyä aiheen parissa. Kyseessä on kuitenkin tärkeä ja moniulotteinen ongelma, jonka ratkaisu vaatii laajempaa tutkimusta. Tutkimuksemme ja muun kokemuksemme perusteella voisimme karkeasti arvioida, että lähes jokaisessa päiväkotiryhmässä on ainakin yksi lapsi, joka kokee itsensä kiusatuksi tai epätoivotuksi toveriensa joukossa.

Koimme tutkimuksen tekemisen mielekkääksi ja kiinnostavaksi, ja siksi olisikin kiinnostavaa jatkaa aiheen tutkimista edelleen. Erityisesti menetelmää olisi voinut kehittää edelleen esimerkiksi muuttamalla sadutettavan ryhmän kokoa tai saduttamaa lapset yksitellen, näin vähentäen ryhmän luomaa painetta. Myös haastattelutilanteelle olisi voinut omistaa enemmän aikaa piirtämistehtävän yhteydessä; piirrettäessä ryhmässä monet lapset saivat työnsä valmiiksi samaan aikaan, ja tulivat kärsimättömiksi odottaessaan vuoroaan päästä kertomaan omasta teoksestaan. Tästä johtuen heidän oli toisinaan vaikea keskittyä kysymyksiimme kun heidän vuoronsa tuli kohdalle. Kuitenkin nämä muutokset olisivat vaatineet lisää aikaa ja resursseja, joita meillä ei ollut tutkimuksen teon yhteydessä käytössä. Olisimme myös mielellämme laajentaneet otantaamme ottamalla mukaan tutkimukseen lisää yhteistyökumppaneita. Valitettavasti halukkaita osallistujia oli vaikea löytää Pirkanmaan alueelta, eikä meillä ollut mahdollisuutta laajentaa tutkimustamme muihin kuntiin tai kaupunkeihin.

Pohdimme myös aihesadutuksessa käytetyn alkutarinan muokkaamista ottamaan huomioon sukupuolen vaikutuksen sadutustilanteessa. Kirjoittamassamme sadussa on päähenkilönä poika ja mietimme, onko tällä vaikutusta lasten samaistumiseen sadutuksessa. Olisi kiinnostavaa tehdä tutkimus kahdella eri sadulla tutkiaksemme, onko päähenkilön sukupuolella merkitystä. Olisimme myös voineet saduttaa vain tytöt siten, että sadussa esiintynyt lapsi olisi ollut tyttö ja vastaavasti toimia poikien kanssa samalla periaatteella. Tämän toteuttaminen olisi edelleen vaatinut huomattavasti laajempaa otantaa, jotta olisi ollut mahdollista selvittää sukupuolitekijän merkitys tutkimuksessa.

Näkemyksemme mukaan tutkimuksemme aihe on olennaisen tärkeä sosionomin (AMK) osaamiselle, sillä monet tutkinnon suorittaneista päätyvät työskentelemään lasten parissa, erityisesti lastentarhanopettajina. Lisäksi muissa instituutioissa työskennellessään he tulevat mahdollisesti törmäämään ongelman aiheuttamiin lieveilmiöihin ja seurauksiin. Näistä tekijöistä johtuen heidän on hyvä olla tietoinen ilmiöstä ja sen vaikutuksista.

Selkeää on, että helpoin tapa puuttua päiväkotikiusaamisen ilmiöön olisi lapsiin kohdistuvan valvonnan parantaminen. Aikuisten tulisi kyetä puuttumaan aggressiivisiin ja riskialttiisiin tilanteisiin ajoissa, ennenkuin tilanne kärjistyy hallitsemattomaksi. Kuitenkin on ymmärrettävä, että suurissa lapsiryhmissä aikuiset eivät ehdi kaikkialle. He eivät voi seurata jokaista keskustelua ja leikkiä riittävän tarkasti havaitakseen lasten kielteisen käytöksen. Usein kiusaaminen ei myöskään ole silmännähtävää toimintaa, vaan voi tapahtua suullisen ilmaisun kautta tai muutoin aikuisten selkien takana. Aikuisten määrää lapsiryhmissä olisi lisättävä, jotta heillä olisi resursseja tehokkaammin puuttua kiusaamistoimintaan.

Tutkimuksemme tarkoituksena ei ole löytää menetelmiä kiusaamiseen puuttumiseksi tai pohtia syitä sille, miksi tietyt lapset joutuvat kiusaamisen uhriksi, vaan antaa oma panoksemme sille, että ongelma tulisi näkyvämmäksi. Kuitenkin olisi mielenkiintoista tutkia edelleen aiheita menetelmää kehittämällä ja otantaa laajentamalla. Tosiasia on se, että kiusaamista tapahtuu päivähoidon lapsiryhmissä, sekä se, että ilmiöllä on vakavat ja pitkäaikaiset seuraamukset sekä uhreille, että kiusaajille. Kiusaaminen on hyvin todellinen ja vakava ongelma, jonka ratkaisemiseen tulisi sijoittaa enemmän aikaa ja muita resursseja.

LÄHTEET

- Aalto, E., Alasuutari, M., Heino, T., Lamponen, T. & Rutanen, N. (toim.) 2011. Suojeltu lapsuus? Raportti Lapsuudentutkimuksen päiviltä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Ahonen-Eerikäinen, H. (toim.) 1994. Taide psykososiaalisen työn välineenä. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. Julkaisusarja B.
- Alasuutari, Pertti. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Osuuskunta Vastapaino
- Björkqvist, K., Lagerspetz, M.J. & Kaukiainen, A. 1992. Do girls manipulate and boys fight? Developmental trends in regard to direct and indirect aggression. *Aggressive Behavior*, 18. 117-127.
- Cacciatore, Raisa. 2007. Aggression portaat. Opetusmateriaali kouluille. Opetushallitus.
- Crick, N. R., Casas, J. F. & Ku, H-Ch. 1999. Relational and physical forms of peer victimization in preschool. *Developmental Psychology*, 35(2), 376-385.
- Crick, N. R., Nelson, D. A., Morales, J. R., Cullerton, S. E., Casas, J. F. et Hickman, S. E. 2001. Relational victimization in childhood and adolescence: I hurt you through the grapevine. New York: The Guilford Press
- Crick, N., Casas, J. & Nelson, D. 2002. Toward a More Comprehensive Understanding of Peer Maltreatment: Studies of Relational Victimization. University of Minnesota, Institute of Child Development.
- Fekkes, M., Pijpers, F. I. M. & Verloove-Vanhorick, S. P. 2005. Bullying: who does, what, when and where? Involvement of children, teachers and parents in bullying behaviour. *Health Education Research; Theory and Practice*, 20(1). 81-91.
- Foster, S. & Ritchey, W. 1979. Issues in the Assessment of Social Competence in Children. *Journal of Applied Behaviour Analysis* 12.
- Karlsson, L. 2003: Sadutus – Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Juva: WSBookwell Oy.
- Keltinkangas-Järvinen, Liisa. 1985. Aggressiivinen lapsi. Miten ohjata lapsen persoonallisuuden kehitystä. Keuruu: Otava.
- Kirves, Laura & Stoor-Grenner Maria. 2010. Kiusaavatko pienetkin lapset? Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.
- Laine, K. & Neitola, M. 2002. Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen Seura.
- Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36
- Lehtinen, Anja-Riitta. 2000. Lasten kesken: lapset toimijoina päiväkodissa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Nurmiranta, H., Leppämäki, P. & Horppu, S. 2009. Kehityspsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. Helsinki: Kirjapaja.

Parkkinen, Terttu & Keskinen, Soili (toim.) 2005. Lapsen sosiaalisen kehityksen moninaisuus. Turun Ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 21. Turku.

Reunamo, J. 2007. Tasapainoinen varhaiskasvatus. Erilaisia tapoja suhtautua muutokseen. Helsinki: WSOY.

Riihelä Monika, 1991. Aikakortit, tie lasten ajatteluun. Helsinki: VAPK.

Rusanen, S. Ruokonen, I., & Välimäki, A-L. (toim.) 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Tepetas, G., Akgun, E. & Altun, S. 2010. Identifying preschool teachers' opinion about peer bullying. *Procedia Social and Behavioral Sciences* 2. 1675-1679.

Turja, Leena et Laakso Marja-Leena. 2011. Tarinataikurituokiot – menetelmä ylivilkkaiden ja haastavasti käyttäytyvien lasten kokemusten kuulemiseen osana kuntoutuskäytäntöä. Teoksessa Suojeltu lapsuus? Raportti Lapsuudentutkimuksen päiviltä.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Stakes – oppaita 56.

Vilkko-Riihelä, A. 2003, Psyhyke – psykologian käsikirja. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Vlachou, M., Andreou, E., Botsoglou, K. & Didaskaloi, E. 2011. Bully/Victim Problems Among Preschool Children: a Review of Current Research Evidence. Artikkeliteoksessa *Educ Psychol Rev* (2011) 23:329-358.

YLE-uutiset:

http://yle.fi/alueet/etela-karjala/2012/02/puukotuksen_motiivina_koulukiusaaminen_3261362.html

Perus- ja erityisopetuksen tietopankki: <http://www.perusopetus.fi/?p=2626>

<http://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/Sadutus/sadutusohje.htm>, luettu 5.2.2012.

Liite 1. Sadutuksen alustus

Joonas on kuusivuotias poika, joka menee tänään ensimmäistä kertaa uuteen päiväkotiin. Joonas muutti Äidin ja Isän kanssa uudelle paikkakunnalle, kun Äiti sai uuden hie-non työpaikan. Vaikka Joonaksen, Äidin ja Isän uusi koti on siisti ja mukava, ja talon pihalla on uusi punainen keinu sekä keltaiseksi maalattu leikkimökki, ei Joonas ollut ilahtunut muutosta. Tänään, ensimmäisenä tarhapäivänä, Joonasta kiukuttaa. Hänen paras ystävänsä Hannes jäi vanhalle kotipaikkakunnalle, eikä hän tunne ketään uudesta päiväkodista.

”Minä en halua mennä uuteen päiväkotiin”, huutaa Joonas, kun Äiti pukee haalaria Joonaksen ylle.

”Älä nyt, Joonas”, sanoo Äiti. ”Sinä varmasti tapaat paljon uusia ystäviä, ja tarhan tädit olivat hirvittävän mukavia, kun kävimme tutustumassa viimeviikolla.”

”Enkä tapaa! Eivätkä olleet! Minulla ei ole siellä yhtään hauskaa! Kaikki ovat siellä ihan tyhmiä, enkä varmasti puhu kenellekään koko päivänä!”, huusi Joonas ja heitti lapaset eteisen nurkkaan.

Äiti pyöritteli silmiään ja keräsi lapaset eteisen nurkasta. ”Kuules nyt Joonas, ellet yhtään yritä olla ystävällinen ja tutustua muihin lapsiin, eivät hekään varmasti halua olla sinun ystäviäsi. Menet vain reippaasti mukaan leikkeihin ja ennen kuin huomaatkaan, on sinulla paljon hyviä ystäviä. Tarhapäivän jälkeen voimme yhdessä soittaa Hannekselle ja kertoa kaiken ensimmäisestä päivästäsi.”

Joonas puhisi ja tuhisi eteisen lattialla. Typerä päiväkoti. Typerä Äiti typerän työpaik-kansa kanssa. Joonas oli pahalla tuulella, eikä hänellä ollut aikomustakaan leikkiä päiväkodin typerien lasten kanssa.

Ajettuaan päiväkodille, Äiti nappasi Joonaksen auton takapenkiltä syliinsä. Joonas murjotti edelleen Äidin kantaessa hänet sisälle päiväkotiin. Vastassa heitä oli Joonaksen tarharyhmän opettaja, Tuuli. Tuuli toivotti sekä Äidin, että Joonaksen lämpimästi tervetulleiksi päiväkotiin. Joonas ei vastannut opettajalle mitään, vaikka Äiti nuhteli häntä: ”Joonas! Älä ole epäkohtelias. Tervehdipäs nyt uutta opettajaasi kiltisti.” Joonas puristi suunsa kiinni tiukemmin ja pyöritti päätään.

”Ei se mitään, kunhan pääsemme alun jännityksestä yli, meistä tulee varmasti hyviä ystäviä”, sanoi Tuuli iloisesti. ”Otetaanpas Joonaksen ulkovaatteet pois, jotta voimme mennä tapaamaan muuta ryhmää!”

Ripustettuaan Joonaksen ulkovaatteet ja tarharepun Joonakselle tarkoitettuun naulakoon, hyvästeli Äiti Joonaksen luvaten tulla hakemaan hänet kotiin heti neljän jälkeen iltapäivällä. Tuuli saattoi murjottavan Joonaksen luokkahuoneeseen, missä muut lapset leikkivät touhukkaasti ennen aamupiiriä.

”Keräännyttänpäs kaikki nopeasti matolle aamupiiriin! Tänään onkin oikein erityinen päivä, sillä saamme toivottaa joukkoomme uuden ystävän, Joonaksen”, huudahti Tuuli lasten hälinän yli. Muut ryhmäläiset kerääntyivät reippaasti matolle omille paikoilleen ja katselivat Joonasta uteliaina.

”Oletko sinä Joonas?”, kysyi eräs ryhmän lapsista.

”Kuinka vanha sinä olet?”, kysyi toinen.

Joonas pysyi hiljaa ja katseli pois päin lapsista. ”Minähän en puhu kenellekään noista. Enkä varmasti leiki niiden kanssa. En varmasti!”, ajatteli Joonas.

Esiteltyään Joonaksen ryhmälle, pyysi Tuuli häntä asettumaan paikoilleen aamupiiriin. He juttelivat säästä, lauloivat aamulaulun ja keskustelivat päivän ohjelmasta. Aamupiirin jälkeen oli aika kaikkien käydä vessassa, pukea ulkovaatteet päälle ja lähteä ulos. Sää ulkona oli yhtä synkkä, kuin Joonaksen mieli. Toiset lapset yrittivät jutella Joonakselle pukiessaan ulkovaatteita, mutta Joonas ei vastannut kenellekään.

”Mikä sinulla on? Etkö sinä osaa puhua?” Kysyi poika, jonka naulakko oli Joonaksen naulakon vieressä. Joonas mulkaisi poikaa kiukkuisesti.

”Ehkä se ei tykkää meistä kenestäkään. Tai sitten se on Ruotsista, eikä puhu suomea”, ehdotti toinen poika. Joonas tuhahti vihaisesti.

”Typerykset”, ajatteli Joonas.

”Keräännyttänpäs ovelle ja lähdetään ulos! Reippaasti nyt kaikki!”, huuteli Tuuli ovelta. Lapset kokoontuivat parijonoon päiväkodin takaovelle. Tuuli korjasi vielä muutama lapsen lapasia ja kaulahuiveja, minkä jälkeen oli aika astua pihamaalle. Muut lapset

juoksivat vauhdilla karuselliin, hiekkalaatikolle, kiipeilytelineelle sekä potkimaan palloa. Joonas tönötti oven vieressä ajatellen, ”Enkä varmasti pidä yhtään hauskaa!”.

Liite 2. Kirje vanhemmille

Hyvät vanhemmat!

Olemme tekemässä opinnäytetyötä 4-6 vuotiaiden lasten kiusaamiskokemuksista päiväkodissa, tarkoituksenaamme tuoda kiusaaminen näkyvämmäksi myös päiväkotimaailmassa.

Tutkimusmenetelmänä aiomme käyttää sadutusta, eli lapsi saa itse, omin sanoin, kertoa tarinaa kuvittelemastaan päiväkotipäivästä; jonka kirjoitamme muistiin. Aineisto kerätään marras-joulukuu 2011 aikana ja kerätty aineisto tuhoetaan sen analysoinnin jälkeen. Jokainen lapsi sadutetaan nimettömänä.

Liisa Ruoko & Riikka Laine

Tampereen Ammattikorkeakoulu / Sosionomi (AMK) -koulutusohjelma

Lapseni _____

- Saa osallistua opinnäytetyösadutukseen.
- Ei saa osallistua opinnäytetyösadutukseen.

Huoltajan allekirjoitus

TAMPEREEN KAUPUNKI HYVINVOINTIPALVELUT		TUTKIMUSLUPAHAKEMUS Sivistyspalvelut		1 (6)
			Hakemuksen saapumispvm	<u>10.10.2011</u>
1 TUTKIMUSLUVAN HAKIJA(T)				
Sukunimi	Etunimi	Syntymäaika		
Ruoko	Liisa	8.4.1987		
Osoite				
Kolunkatu 10 C 32, 33710 Tampere				
Puhelin	Sähköpostiosoite			
0405163051	liisa.ruoko@piramk.fi			
Sukunimi	Etunimi	Syntymäaika		
Laine	Riikka	16.3.1984		
Osoite				
<u>Teiskontie 12 056 33540 Tampere</u>				
Puhelin	Sähköpostiosoite			
0443538449	riikka.laine@piramk.fi			
Muut tutkimuksen tekemiseen osallistuvat henkilöt				
Sukunimi	Etunimi	Syntymäaika		
Osoite				
Puhelin	Sähköpostiosoite			
Tutkimuslaitos, oppilaitos				
Tampereen Ammattikorkeakoulu				
Koulutusohjelma				
Sosionomi (AMK)				
2 TUTKIMUKSEN OHJAAJA(T)				
Sukunimi	Etunimi			
Yliniemi	Raija			
Toimipaikka ja osoite				
Puhelin	Sähköpostiosoite			
0503119756	raija.yliniemi@tamk.fi			
Oppiarvo ja ammatti				
<u>KM, KASV. TIE. LEHTORI</u>				
Sitoudun ohjaamaan tutkimusta				
Päiväys				
<u>28.9.2011</u>		Allekirjoitus		
		<u>Raija Yliniemi</u>		

3 TUTKIMUKSEN LYHYT KUVAUS (nimi, keskeiset tavoitteet, tutkimusmenetelmät, kohderyhmä)

Alaikäisen lapsen haastattelu tai havainnointi edellyttää aina huoltajan kirjallisen luvan.

Kiusaamiskierre jatkuu yleisimmin päiväkodin jälkeen koulumaailmassa, kiusatut ja kiusaajat pysyvät usein sahoina, varsinkin, jos sama ryhmä siirtyy samaan kouluun. Koulukiusaamista on tutkittu melko paljon. Kiusaamisen tiedetään vaarantavan sekä kiusaajan että kiusatun hyvinvoinnin myös pitkäkestoisesti. Pienten lasten kiusaamisesta on vain vähän tutkittua tietoa, mutta sen mukaan kiusaaminen on vakava ongelma jo alle kouluikäisillä.

Tarkoituksena on selvittää ymmärtävätkö päiväkotikäiset lapset, tässä tapauksessa 4-6 -vuotiaat, kiusaavansa toisia lapsia toimiessaan tietyllä tavalla. Tämän tutkimuksen tulosten avulla on mahdollista ymmärtää koulukiusaamisen maailmaa ja ennaltaehkäistä kiusaamiskierrettä.

TUTKIMUSKYSYMYKSET:

Miten lapsi kokee kiusaamisen päiväkodissa?

Miten lapsi kokee itsensä kiusaamislanteissa?

Toteutamme opinnäytetyömme kahdessa Tampereen päiväkodissa; Juvan päiväkodissa, Kaukajärvellä sekä Päiväkoti Pikkuväkissä, Numissa. Haluamme tutkia miten lapsi kokee kiusaamisen omassa päiväkodissaan. Lasten iän puolesta rajaamme tutkittavat "isoihin" päiväkotilapsiin ja esikoululaisiin, eli 4-6 -vuotiaisiin, että pystymme käyttämään sadutusta tutkimusmenetelmänä.

Tutkimuksen taso

- Väitöskirja Lisensiaattitutkimus Pro gradu AMK opinnäytetyö
- Muu, mikä?

Tutkimuksen kohde sivistyspalveluissa**Päivähoito**

- Päiväkotihoido
 Perhepäivähoito
 Esiopeus
 Avoin varhaiskasvatus

Perusopetus

- Aamu- ja iltapäivätoiminta
 Perusopetus
 Yksittäinen koulu,
nimi:

Toisen asteen koulutus

- Lukiokoulutus
 Ammatillinen koulutus

Aineiston suunnittelu keruuajaksi

Aikaa

Päättyy

Tutkimuksen arvioitu valmistumisaika

01.11.2011

31.01.2012

Kevät 2012

Pääasiallinen tutkimustapa / menetelmä

- Kysely
 Haastattelu
 Havainnointi
 Asiakirjatilaustaanalyysi
 Muu mikä Sadutus

Tallenna

Tulosta

Tyhjennä

4 YHTEYSHENKILÖ(T) SIVISTYSPALVELUISSA

Tutkimuslupan myöntämisen edellytyksenä on, että hakija on ollut yhteydessä siihen sivistyspalveluja tuottavaan yksikköön, johon tutkimus kohdistuu. Asianomaisen yksikön yhteyshenkilöt nimetään alla olevaan kohtaan.	
Nimi ja yksikkö Riikka Kuoppamäki, Päiväkoti Pikkuväki	Puhelin ja sähköposti 0500934986 riikka.kuoppamaki@kuoppamaki.fi
Nimi ja yksikkö Katja Koivuniemi, Juvan Päiväkoti	Puhelin ja sähköposti 0405191924 katja.koivuniemi@tampere.fi
Nimi ja yksikkö	Puhelin ja sähköposti

5 TUTKIMUKSEN KOHDE

a) Asiakirjaliedot mistä dokumenteista, tilastoista, rekistereistä haetaan tietoa
- mitä tietoa edellä mainituista asiakirjoista tutkitaan
b) Muu tutkimuksessa käytettävä aineisto (esim. haastattelu, kysely)
- tutkimuslupahakemukseen liitetään malli tutkittavalle lähetettävästä kirjeestä sekä suostumusasiakirjasta.
c) Arvio osallistuvan henkilökunnan työajan käytöstä
d) Arvio miten tutkimus hyödyntää kaupungin palvelujen kehittämistä

6 TUTKIJAN/TUTKIJOIDEN SITOUMUS JA ALLEKIRJOITUKSET

Sitoudun siihen, etten käytä saamiani tietoja tutkittavan tai hänen lähisensä vahingoksi tai halventamiseksi taikka sellaisten etujen loukkaamiseksi joiden suojaksi on säädetty salassapitovelvollisuus eikä luovuta saamiani henkilötietoja sivullisille. Sitoudun tutkijan eettisiin periaatteisiin.

Päiväys LIISA RUOKO
Allekirjoitus ja nimen selvennys

28.7.2011
Päiväys Riikka Laine
Allekirjoitus ja nimen selvennys

Hakemuksen liitteet

Tutkimussuunnitelma

Kysely/haastattelu yms. lomake

Aineistonkeruulomake

Muu aineiston keruuseen liittyvä materiaali (esim. yhteydenottokirje ja suostumisasiakirja alaikäisen huoltajalle)

Tutkimukseni voidaan julkaista Tampereen kaupungin julkaisusarjassa tai kaupungin Internet-sivulla.

Tallenna

Tulosta

Tyhjennä

TAMPEREEN KAUPUNKI
HYVINVOINTIPALVELUT

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS
Sivistyspalvelut

4 (6)

7 TUTKIMUSLUPAHAKEMUS LÄHETETÄÄN OSOITTEELLA:

Päivähoito
palvelupäällikkö Riitta Hannelius
Keskustori 4, PL 487
33101 Tampere

Kulttuuripalvelut
kulttuuritoimenjohtaja Jaakko Masonen
Puutarhakatu 11
33210 Tampere

Yksittäisen peruskoulun osalta luvan myöntää
rehtori.

Kirjastopalvelut
kirjastotoimen johtaja Tuula Haavisto
PL 152, 33210 Tampere

Useampaa peruskoulua koskevat luvat
opetuspäällikkö Veli-Matti Kanerva
Keskustori 4, PL 487
33101 Tampere

Liikuntatoimi
liikuntatoimen johtaja Pekka P. Paavola
Suvantokatu 4, PL 487
33101 Tampere

Ammatillinen koulutus
ammattillisen koulutuksen johtaja Teppo Tapani
TAO, Sairaalakatu 6, PL 217
33101 Tampere

Tampereen työväenopisto
rehtori Matti Saari
PL 63
33541 Tampere

Lukiot sekä koko toisen asteen koulutus
lukiokoulutuksen johtaja Jorma Suonio
TAO, Sairaalakatu 6, PL 217
33101 Tampere

Sara Hilden -taidemuseo
museonjohtaja Riitta Valorinta
Särkänniemi
33230 Tampere

Perustiedot

Liikuntatoimi

Perustiedot

Perustiedot

Perustiedot

Perustiedot

Perustiedot

Perustiedot

8 PÄÄTÖS

 Tutkimuslupa myönnetään seuraavin ehdoin:

1. Tutkija sitoutuu tietojen käsittelyssä ja suojaamisessa noudattamaan henkilötietolain määräyksiä.
2. Tutkimuksessa mahdollisesti syntyvät yksittäisten henkilöiden tietoja koskevat tutkimusrekisterit hävitetään tai arkistoidaan henkilötietolaissa edellytetyllä tavalla.
3. Mahdollisesti tarvittavassa suostumusasiakirjassa tulee ilmetä a.o. henkilön lupa käyttää häntä koskevia tietoja, tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus ja henkilöiden mahdollisuus keskeyttää osallistuminen tutkimukseen heti niin halutessaan.
4. Tutkimuslupa ei oikeuta hakemaan tietoja Hyvinvointipalvelujen tietojärjestelmistä.
5. Tutkimuksen valmistuttua tutkimusraportti toimitetaan asianomaiselle yhteyshenkilölle. x)
6. Jos tutkimus keskeytyy, siitä ilmoitetaan yhteyshenkilölle ja tutkimusluvan myöntäjälle.
7. Alaikäisten lasten haastatteluun pyydetään aina huoltajien kirjallinen lupa.
8. Lupa voidaan peruuttaa, jos lupapäätöksen ehtoja rikotaan, jolloin luvansaajan on palautettava tutkimusta varten saamansa tiedot.
9. Lupa on voimassa hakemuksessa määritellyn ajan.

Muu:

x) tutkimus toimitetaan myös päivähoiton hallintaan, tutkimusluvan myöntäjälle

 Tutkimuslupaa ei myönnetä

Perustelet liitteinä

Luvan myöntäjä

Virkanimike, allekirjoitus ja nimenselvennys

Riitta Hannellus
päivähoidon palvelupäällikkö

Päiväys

2010.20.11

10. PÄÄTÖKSEN JAKELU

1. Hakija Päiväys 2010.20.11 Lähetetty
2. Yhteyshenkilö

OHJEITA HAKULOMAKKEEN TÄYTTÄMISEEN

Kaikkiin Tampereen kaupungin hyvinvointipalveluja koskeviin tutkimuksiin tarvitaan lupa.

Sivistyspalveluilla on yksi yhteinen lupahakemuslomake, jonka kohdassa 3 tarkennetaan tutkimuksen kohde sivistyspalveluissa. Vastaavasti avopalveluilla on oma yhteinen lupahakemuslomakeensa ja laitoshoidolla omansa. Kaikki potilashoitoon liittyvät luvat haetaan potilastutkimuksen lupahakemuslomakkeella. Luvan myöntäminen saattaa edellyttää sairaanhoitopiirin eettisen toimikunnan lupaa.

Tutkimuksen ohjaaja oppilaitoksessa

- Mikäli kyseessä on oppinnytö, oppilaitoksen tai tutkimuslaitoksen ohjaajan yhteystiedot. Allekirjoituksellaan ohjaaja sitoutuu ohjaamaan tutkimusta.

Yhteyshenkilöt hyvinvointipalveluissa

- Tutkimusluvan myöntämisen edellytyksenä on, että hakija on ollut yhteydessä siihen yksikköön, johon tutkimus kohdistuu. Hakulomakkeeseen nimetään yhteyshenkilöt.

Tutkimusmenettely ja tutkimusaineiston suojaus

- Tutkija sitoutuu noudattamaan voimassa olevia lakeja.
- Tutkija sitoutuu noudattamaan hyvää tutkimusetiikkaa ja -moraalia.
- Potilashoitoon liittyvissä tutkimuksissa noudatetaan muun muassa lääketieteellisestä tutkimuksesta annettua lakia (488/1999), lakia potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) sekä lakia sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) sekä niihin myöhemmin säädettyjä muutoksia.
- Asiakastietojen luovuttamisesta tieteellisiin tutkimuksiin säädetään laissa viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) ja henkilötietolaisissa (523/1999).
- Asiakastietojen tai muiden tilastotietojen luovuttamisesta tiedetutkimusta varten vastaa aina lupahakemuksessa mainittu kaupungin yhteyshenkilö (useimmiten yksikön esimies).
- Asiakkaan asiakirjatiedot ovat salassa pidettäviä. Tutkimusaineiston keräämiseen, käyttämiseen, säilyttämiseen ja hävittämiseen sovelletaan henkilötietolain säännöksiä.
- Lain mukaan tutkimuksen tekijän tulee käsitellä tietoja huolellisesti ja tutkittavien yksityisyyttä suojata.
- Lomakkeet tulee suunnitella mahdollisuuksien mukaan siten, että tunnistetiedot voidaan tarvittaessa erottaa ja hävittää.
- Aineiston analysointi hoidetaan ilman tunnistetietoja ja tai henkilötiedot salakirjoitetaan aina kun se on mahdollista.
- Tunnistetiedot hävitetään heti kun ne eivät ole enää välttämättömiä tutkimuksen toteuttamisen tai sen tulosten asiamukaisuuden varmistamisen kannalta.

Tutkimusaineiston hävittäminen

- Tutkimuksen henkilörekisteri joko hävitetään tai arkistoidaan.
- Tutkimusaineisto on hävitettävä kun henkilötiedot eivät ole tarpeen tutkimuksen suorittamiseksi tai sen tulosten asiamukaisuuden varmistamiseksi. Jos tutkimusaineisto hävitetään ilman tunnistetietoja, tulee kertoa tunnistetietojen hävittämistapa.

Tutkimuslupahakemus lähetetään hakemuksessa mainittuun osoitteeseen (kohta 7).**Päätöksen jakelu**

- Päätös lähetetään hakijalle ja lisäksi tutkimuslupahakemuksessa nimetyille yhteyshenkilöille (kohta 4).
- Luvanmyöntäjä ylläpitää tutkimusaiheista ajantasaista tutkimuslupapankkia verkkosivuillaan.

Valmin tutkimuksen palautus

- Valmis tutkimus lähetetään tutkimuksessa nimetyille yhteyshenkilöille.